

Finansal Kalkınma ve Ekonomik Özgürlük: Yeni Sanayileşen Ülkeler Örneği

Financial Development and Economic Freedom: Evidence from Newly Industrialized Countries

Muhammed BENLİ, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye, muhammed.benli@bilecik.edu.tr

Orcid No: 0000-0001-6486-8739

Fatih GÜNEŞ, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye, fatihgunes96@hotmail.com

Orcid No: 0009-0005-0056-1961

Öz: Finansal sistemlerin gelişimi ve ekonomik özgürlük, sürdürülebilir büyüme ve kurumsal dönüşüm açısından gelişmekte olan ülkelerde temel politika öncelikleri arasında yer almaktadır. Ancak bu iki kavram arasındaki ilişki özellikle hızlı yapısal dönüşüm yaşayan ülkelerde ampirik olarak yeterince ortaya konulmamıştır. Bu çalışma, yeni sanayileşmiş dokuz ülkede (Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika, Malezya, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Türkiye) 2000-2021 dönemi için finansal kalkınma ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Finansal kalkınmanın ekonomik özgürlük üzerindeki etkilerinin tespiti amacıyla Sabit Etkiler (FE) ve Rassal Etkiler (RE) modelleri kullanılmıştır. Ayrıca, Pesaran ve Yamagata (2008) homojenlik testi ve IPS birim kök testi uygulanmıştır. Çalışmada kontrol değişkenleri olarak devlet harcamaları, enflasyon ve kişi başına GSYİH kullanılmıştır. Ampirik analizlerde heteroskedastisiteye karşı dirençli (robust) standart hatalar kullanılmış ve özellikle kamu harcamaları ile kişi başına GSYİH değişkenlerinin bazı model spesifikasyonlarında istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Bu durum, ilgili değişkenlere ilişkin yorumların bağlama özgü ve dikkatli yapılmasını gerektirmektedir. Enflasyonun ekonomik özgürlük üzerinde tutarlı bir negatif etkisi bulunurken, finansal kalkınma değişkeni genelde anlamlı ve pozitif yönlü sonuçlar vermiştir. Bulgular, enflasyonun ekonomik özgürlük üzerinde tutarlı bir şekilde kısıtlayıcı etkiler sunduğunu, finansal gelişmişliğin ise genelde anlamlı ve pozitif bir ilişki ortaya koyduğunu göstermektedir. Kamu harcamaları ve kişi başına GSYİH değişkenlerine ilişkin etkiler ise tüm modellerde tutarlı ve anlamlı bulunmamış, bu nedenle yorumların bağlamsal olarak dikkatli yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Örneklem ülkelerindeki hükümetlerin, özel sektörü destekleyen politikalar ile piyasa mekanizmalarını bozmadan kamu harcamalarını yönetmeleri gerektiği ifade edilebilir. Bu çalışma, özellikle yeni sanayileşen ülkeler için finansal kalkınma ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiyi aydınlatmakta ve politika yapıcılar için önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Kalkınma, Ekonomik Özgürlük, Yeni Sanayileşen Ülkeler, Kurumsal Kalite, Panel Veri Modelleri

JEL Sınıflandırması: C33, I30, 016

Abstract: The development of financial systems and economic freedom are among the key policy priorities for sustainable growth and institutional transformation in developing countries. However, the causal relationship between these two concepts has not been sufficiently explored empirically, particularly in countries undergoing rapid structural transformation. This study examines the relationship between financial development and economic freedom in nine newly industrialized countries (Brazil, China, India, Mexico, Malaysia, the Philippines, South Africa, Thailand, and Türkiye) over the period 2000-2021. Fixed Effects (FE) and Random Effects (RE) models have been employed to assess the impact of financial development on economic freedom. Additionally, Pesaran and Yamagata (2008) homogeneity test and IPS unit root test have been applied. Government expenditures, inflation, and GDP per capita have been used as control variables. In the empirical analyses, heteroskedasticity-robust standard errors have been used, and it has been observed that government expenditures and GDP per capita are not statistically significant in some model specifications. This finding necessitates a cautious and context-specific interpretation of these variables. While inflation consistently shows a negative effect on economic freedom, financial development generally yields significant and positive results. The findings indicate that inflation consistently imposes restrictive effects on economic freedom, whereas

Makale Geçmişi / Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 18 Aralık / December 2024

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 11 Haziran / June 2025

© 2025 Journal of Yaşar University. Published by Yaşar University. Journal of Yaşar University is an open access journal.

financial development tends to exhibit a generally significant and positive relationship. However, the effects of government expenditures and GDP per capita have not been found to be robustly significant across all models, underscoring the need for careful and context-aware interpretation. The study suggests that governments in sample countries should carefully manage public expenditures without undermining market mechanisms and continue fostering private sector freedom. This research contributes to the understanding of the financial development-economic freedom nexus, especially in newly industrialized countries, and offers valuable insights for policymakers.

Keywords: Financial Development, Economic Freedom, Newly Industrialized Countries, Institutional Quality, Panel Data Models

JEL Classification: C33, I30, 016

1. Giriş

Ekonomik özgürlük, bireylerin ve işletmelerin, yersiz devlet müdahalesi olmaksızın, iradi olarak ekonomik faaliyetlerde bulunabilme yetkinliğini ifade eder. Bu kavram kişisel tercih, mülkiyet hakları, ihtiyari mübadele ve hukukun üstünlüğü gibi temel unsurları içerir ve serbest piyasa ekonomisi ile sınırlı devlet müdahalesi anlayışıyla ilişkilendirilir (Gwartney ve Lawson, 2003; Vanberg, 2011; Hall ve Lawson, 2014; Heritage Vakfı, 2022).

Ekonomik özgürlüğün tanımındaki çeşitlilik, mülkiyet hakları, hukukun üstünlüğü ve sınırlı hükümet müdahalesi gibi birbiriyle etkileşimli unsurları içermesinden kaynaklanmaktadır (Benli ve Çağlar, 2024). Ayrıca, bu kavramın zamanla evrilmesi ve toplumsal, ekonomik, teknolojik koşullar doğrultusunda yeniden tanımlanması gerekebilmektedir.

Mülkiyet haklarının güvence altına alınması, gönüllü mübadele, sınırlı devlet müdahalesi ve hukukun üstünlüğü ilkeleri, ekonomik özgürlüğün çekirdeğini oluşturur. Bu özgürlük, sadece bireysel çıkarları gözetmekle kalmaz, aynı zamanda girişimciliği, yatırım ortamını ve rekabeti destekler (Benli ve Çağlar, 2024). Ekonomik özgürlüğün yüksek olduğu ülkelerde refah düzeyi, yatırım hacmi ve üretkenlik genellikle daha yüksektir (Gwartney vd., 1999; De Haan ve Sturm, 2000; Carlsson ve Lundström, 2002; Justesen, 2008; Peev ve Mueller, 2012; Kacprzyk, 2016; Altın ve Sungur, 2019; Tran, 2019).

Ekonomik özgürlük ayrıca düşük yoksulluk oranlarıyla, artan doğrudan yabancı yatırımlarla ve uluslararası ticaretin gelişmesiyle ilişkilidir (Hasan vd., 2003; Norton ve Gwartney, 2008; Gwartney ve Connors, 2010; Adediyani vd., 2023; Doran ve Stratmann, 2021; Saccone ve Migheli, 2022; Quazi ve Rashid, 2004; Savaşan ve Dursun, 2006; Kapuria-Foreman, 2007; Kamacı, 2019; Dia ve Ondo, 2023; Depken ve Sonora, 2005; Kimura ve Lee, 2006, 2008; Sonora, 2008; Naanwaab ve Diarrassouba, 2013; Elverdi, 2024). Ayrıca yenilikçiliği ve teknolojik ilerlemeyi destekleyen bir yapı sunar (Carlos Díaz-Casero vd.,

2012; Mandić vd., 2017; Saunoris ve Sajny, 2017; Erkan, 2015; Zhu ve Zhu, 2017; Lehmann ve Seitz, 2017).

Finansal kalkınma ise bankacılık, sermaye piyasaları ve sigortacılık gibi finansal sistemin bileşenlerinin gelişmesini ifade eder (Schumpeter, 1911; Goldsmith, 1969; King ve Levine, 1993; Levine vd., 2000; Levine, 2005; Demirguc-Kunt, 2006; Wu, 2011; Uddin vd., 2013; Bergh ve Bjørnskov, 2021; Sekunmade, 2021; Abate, 2022; Sulasni ve Surbakti, 2022; Gwartney vd., 2022). Finansal sistemin gelişimi, kaynak tahsisini verimli hale getirerek ekonomik büyümeye katkı sunar (Levine, 1997; Claessens, 2006; Demirgüç-Kunt vd., 2008; Estrada vd., 2010; Levine, 2012). Literatürde finansal kalkınmanın ekonomik özgürlüğü destekleyebileceği (Hafer, 2013), daha az kriz riski yaratabileceği (Baier vd., 2012) ve siyasi özgürlükleri güçlendirebileceği (Haber ve Perotti, 2008) ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, finansal kalkınma bireylerin finansmana erişimini artırarak ekonomik kararlarını bağımsız bir şekilde almalarını kolaylaştırabilir.

Yeni sanayileşen ülkelerde (NIC), bu iki kavram arasındaki ilişki daha belirgin ve karmaşık bir hal almaktadır. Bu ülkeler, finansal liberalleşme sürecinde hızlı büyüme yaşarken, aynı zamanda düzenleyici çerçevenin zayıf olduğu ortamlarda ekonomik özgürlükte gerileme riski ile karşı karşıya kalabilmektedir (Fang ve Jiang, 2014; Liang ve Jian-Zhou, 2016; Söderlund ve Tingvall, 2017; Chin ve Ito, 2006; Xu ve Gui, 2013; Logvinenko, 2023). Nitekim son yirmi yıl, Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika, Malezya, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok NIC ülkesi için belirleyici bir dönem olmuştur. Daha önce yüksek düzeyde yoksulluk ve az gelişmişlikle karakterize edilen bu ülkeler, daha piyasa odaklı ekonomilere geçişte kayda değer bir ilerleme kaydetmiş olmakla birlikte, bu süreç, özellikle finans sektörünün büyümesi ile ekonomik özgürlüğün korunması arasındaki dengenin yönetilmesi gibi bir dizi zorluğu beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen ekonomilerdeki finansal gelişme, finansal hizmetleri daha erişilebilir hale getirmek, özel teşebbüsü desteklemek ve uluslararası ticareti kolaylaştırmak suretiyle ekonomik özgürlüğü artırma potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte, bu kalkınma süreci; artan düzenleyici gözetim, finansal piyasalarda tekelleri davranış veya finansal kaynakların tahsisinde devlet müdahalesi gibi ekonomik özgürlüğü baltalayabilecek yeni kısıtlamalar da getirebilir.

NIC ülkeleri, finansal gelişme ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişkinin tespiti bağlamında önemli bir inceleme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş finansal sistemlere ve istikrarlı kurumsal yapılara sahip gelişmiş ekonomilerin aksine, NIC ülkeleri, bugün itibarıyla ekonomik liberalleşme, finansal modernizasyon ve kurumsal reformun karmaşıklığı içinde yol almaktadır. Bu durum, bu ülkelerde finansal gelişme ve ekonomik

özgürlük arasındaki ilişkiyi daha az öngörülebilir ve daha değişken hale getirmektedir. Örneğin, Bazı ülkelerde finansal gelişme, ekonomik büyüme ve özgürlük arasında karmaşık bir denge oluşturabilir (Fang ve Jiang, 2014; Liang ve Jian-Zhou, 2016; Söderlund ve Tingvall, 2017) Finansal sektörün büyümesiyle birlikte ortaya çıkan devlet gözetimi ve regülasyon artışı, ekonomik özgürlük seviyelerini sınırlandırabilmektedir (Chin ve Ito, 2006; Xu ve Gui, 2013; Logvinenko, 2023). Diğer taraftan, Brezilya ve Güney Afrika gibi ülkelerde finansal gelişme sermayeye erişimi artırmış (Stefani, 2007; Jalil vd., 2010; Sanvicente ve Guglielmetti, 2021); ancak bu ülkelerin ekonomik özgürlükleri kısıtlayabilecek düzenleyici zorluklarla karşılaştığı farklı sonuçlar görülmüştür (Ndikumana, 2001; Rafindadi ve Yusof, 2013; Silvestre vd., 2018; Cuevas vd., 2019).

Finansal gelişme ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiye dair akademik literatür hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler bağlamında oldukça yetersiz olmakla birlikte yeni sanayileşen ülkelerle ilgili literatürde de büyük bir boşluk bulunmaktadır. Bu ekonomiler ne tam olarak gelişmiş ne de geleneksel olarak gelişmekte olup, finansal modernleşme ve liberalleşme güçlerinin benzersiz şekillerde etkileşime girdiği bir geçiş aşamasındadır. Gelişmiş ekonomilerde, olgun kurumlar ve düzenleyici çerçeveler her ikisinin de gelişmesi için istikrarlı bir ortam sağladığından, finansal gelişme, tipik olarak ekonomik özgürlükle beraber hareket etmektedir. Ancak, NIC'lerde bu ilişkinin daha belirsiz olduğu ifade edilebilir. Nitekim iktisadi liberalizasyon ve finansal düzenlemelerin eş zamanlı olarak yürütülmesi oldukça zor olabilir; finansal sektörün hızlı büyümesi her zaman ekonomik özgürlüklerin genişlemesiyle uyumlu olmayabilir (Andersen ve Tarp, 2003; Sawyer, 2014).

Ayrıca, ampirik analizler kapsamında NIC'ler arasındaki heterojenliğin de göz önünde bulundurulması büyük bir önem arz etmektedir. Bu gruptaki ülkeler; kurumsal düzenlemeleri, siyasi istikrarları ve finans sektörüne devlet müdahalesi dereceleri açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Çin'in devlet kontrolündeki finansal sistemi, Brezilya, Türkiye veya Güney Afrika'nın daha liberalleşmiş ancak değişken finansal sistemleriyle keskin bir tezat oluşturmaktadır. Bu farklılıklar, finansal gelişme ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişkinin tüm NIC'lerde aynı olmayabileceğini ve bu ülkelere yönelik tek bir yaklaşımın bu dinamikleri anlamak için yetersiz olduğunu göstermektedir.

Bu argümanlar ışığında, mevcut çalışma 2000-2021 dönemi için dokuz yeni sanayileşmiş ülkede (Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika, Malezya, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Türkiye) finansal kalkınma ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiyi analiz ederek literatürdeki boşluğu gidermeyi amaçlamaktadır. Spesifik olarak çalışma; devlet harcamaları,

enflasyon ve kişi başına düşen GSYİH temel kontrol değişkenleri dikkate alarak, finansal kalkınmanın ekonomik özgürlüğü nasıl etkilediğini ele almaktadır.

Bu itibarla mevcut çalışma, yeni sanayileşen ülkelere odaklanarak ekonomik özgürlüğün teşvik edilmesinde finansal kalkınmanın rolü hakkında süregelen tartışmalara önemli bir katkı sağlamaktadır. Nitekim çalışma, yeni sanayileşen ülkelerdeki finansal gelişmenin ekonomik özgürlüğü destekleyip desteklemediğini veya zayıflatıp zayıflatmadığını araştırmakta ve hızla gelişen bu ekonomilerin özel ihtiyaçlarına ve zorluklarına göre uyarlanmış politika önerileri sunmaktadır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular yalnızca literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmakla kalmayacak, aynı zamanda giderek karmaşıklaşan küresel ekonomide finansal kalkınma ve ekonomik özgürlük arasındaki dengenin nasıl kurulabileceğine dair yönlendirici ampirik kanıtlar sunarak, NIC'lerdeki politika yapıcılarının kamu harcamalarının verimliliğini artırma, fiyat istikrarını sağlama ve özel sektörü destekleyen finansal reformları teşvik etme konularında daha isabetli kararlar almalarına yardımcı olacaktır.

2. Literatür Özeti

Finansal kalkınma ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişki, son yıllarda ekonomik kalkınma literatüründe giderek artan bir ilgi görmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar, çoğunlukla ekonomik özgürlüğün finansal kalkınma üzerindeki etkisine odaklanmış olmakla birlikte, finansal gelişmenin ekonomik özgürlük üzerindeki etkisini ele alan araştırmalar nispeten sınırlıdır. Bununla birlikte, bu az sayıdaki çalışma, finansal kalkınmanın ekonomik özgürlükle karşılıklı ve dinamik bir ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Örneğin, Oussama vd. (2017), Tunus örneği özelinde, ekonomik özgürlüğün finansal kalkınmayı destekleyen kurumsal bir yapı sunduğunu; ancak aynı zamanda finansal kalkınmanın da ekonomik özgürlüğü teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Yang vd. (2023), ekonomik özgürlüğün finansal kalkınmayı olumlu yönde etkilediğini, fakat bu ilişkinin çift yönlü olduğunu ve finansal gelişmenin de özgürlük düzeyini güçlendirdiğini vurgulamaktadır. Hafer (2013), daha geniş bir ülke örnekleminde, ekonomik özgürlük seviyesinin yüksek olduğu ülkelerde finansal sistemin daha sağlam temellere oturduğunu ve daha az düzenleme içeren finansal yapıların ekonomik refahı artırdığını göstermektedir. Gündüz (2023) ise Türkiye üzerine yaptığı analizde, ekonomik özgürlüğün arttığı dönemlerde finansal sektörün daha verimli işlediğine dair ampirik bulgular sunmaktadır.

Shahabadi ve Samari (2013), ekonomik özgürlüğün bankacılık performansı üzerindeki etkisini incelemiş ve özgürlük seviyesinin yüksek olduğu ülkelerde bankaların daha verimli çalıştığını ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, Enowbi-Batuo ve Kupukile (2010) da Afrika

ülkeleri özelinde gerçekleştirdikleri analizlerinde, ekonomik ve siyasi liberalleşmenin finansal derinleşmeye katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, finansal kalkınmanın yalnızca ekonomik büyümeye değil, aynı zamanda kurumsal yapıların güçlenmesine ve bireysel ekonomik özgürlüklerin genişlemesine de katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Kontrol değişkenleri bağlamında, kamu harcamaları, enflasyon ve kişi başına GSYİH gibi makroekonomik değişkenlerin ekonomik özgürlük üzerindeki etkileri de literatürde tartışılmaktadır. Norton ve Gwartney (2008), kamu harcamalarının aşırı düzeyde arttığı ülkelerde devlet müdahalesinin piyasa mekanizmalarını bozarak ekonomik özgürlüğü sınırladığını ileri sürmektedir. Saccone ve Migheli (2022) ise, yoksullukla mücadelede ekonomik özgürlüğün pozitif etkisinin kamu müdahalelerinin kapsamına bağlı olarak değişebileceğini ifade etmektedir.

Enflasyonun ekonomik özgürlük üzerindeki olumsuz etkileri de literatürde yaygın şekilde vurgulanmaktadır. Hafer (2013), fiyat istikrarının sağlanamadığı ekonomilerde parasal belirsizliklerin ekonomik özgürlüğü doğrudan tehdit ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda, fiyat istikrarını sağlayan para politikalarının sadece makroekonomik hedefler açısından değil, aynı zamanda bireysel ekonomik hak ve özgürlüklerin korunması açısından da kritik öneme sahip olduğu ileri sürülmektedir.

Kişi başına düşen GSYİH ise, ekonomik özgürlükle pozitif yönlü ilişkili bir değişken olarak ele alınmaktadır. Gelişen ekonomilerde gelir düzeyinin artması, daha sofistike üretim yapıları, daha karmaşık finansal sistemler ve daha güçlü kurumsal çerçeveler aracılığıyla ekonomik özgürlüğü destekleyici bir rol oynamaktadır. Bu ilişki, bireylerin ekonomik tercihlerde daha fazla özerklik kazanması ve piyasa etkinliğinin artması üzerinden işlemektedir.

Özetle, finansal kalkınma ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişki çift yönlü ve karmaşık bir yapı arz etmekte, özellikle geçiş sürecindeki ekonomiler için bu ilişkinin bağlamsal olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, makroekonomik kontrol değişkenlerinin ekonomik özgürlük üzerindeki etkileri de doğrudan müdahale alanları ile şekillenmekte ve ampirik çalışmalar bu ilişkinin doğrultusu hakkında önemli bulgular sunmaktadır. Mevcut çalışma, bu çok boyutlu etkileşimleri yeni sanayileşmiş ülkeler bağlamında inceleyerek literatüre önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

3. Veriler ve Metodoloji

Bu çalışmada, 2000-2021 dönemi için dokuz yeni sanayileşmiş ülkede finansal gelişmenin ekonomik özgürlük üzerindeki etkisi, kamu harcamaları, enflasyon ve kişi başına düşen

GSYİH kontrol değişkenleri olarak ele alınarak analiz edilmektedir. Örnekleme dahil edilen ülkeler -Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika, Malezya, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Türkiye- son yirmi yılda önemli yapısal dönüşümler ve büyüme yaşamış ekonomileri temsil etmektedir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, ekonomik özgürlük endeksi (EFI), finansal kalkınma endeksi (FDI), kişi başına GSYİH (GDP_{pc}), kamu harcamaları (GOV) ve enflasyon (ENF) değişkenlerine ilişkin veriler ve Sabit Etkiler (FE) ve Rassal Etkiler (RE) modelleri kullanılmıştır. İlgili modellerin seçimi, aşağıda detaylandırılacağı üzere, Pesaran ve Yamagata (2008) homojenlik testi, yatay kesit bağımlılığı için Pesaran CD testi ve IPS birim kök testine dayanmaktadır. İlgili değişkenler, enflasyon değişkeni hariç, doğal logaritmik formlarında analize dâhil edilmiştir. Değişkenlere ilişkin özet bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Özet Bilgiler

<i>Hedef Değişken</i>	<i>Temsili Değişken</i>	<i>Sembol</i>	<i>Tanım</i>	<i>Kaynak</i>
Ekonomik Özgürlük	Ekonomik Özgürlük Endeksi	EFI	Fraser Enstitüsü tarafından geliştirilen Ekonomik Özgürlük Endeksi	Fraser Enstitüsü Veri Tabanı
Finansal Kalkınma	Finansal Kalkınma Endeksi	FDI	IMF tarafından geliştirilen Finansal Kalkınma Endeksi	Uluslararası Para Fonu (IMF) Veri Tabanı
Ekonomik Gelişmişlik	Kişi başına reel GSYİH	GDP_{pc}	Kişi başına GSYİH (dolar cinsinden 2015 sabit fiyatlarıyla)	Dünya Bankası (WB) – Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI)
Kamu Harcamaları	Kamu Harcamalarının GSYİH içerisinde payı	GOV	Kamu Harcamalarının GSYİH içerisinde payı	IMF Veri Tabanı
Enflasyon	Tüketici fiyat endeksi bazlı enflasyon oranı	INF	Tüketici fiyatlarıyla enflasyon oranı (%)	WB – WDI

3.1. Ekonomik Özgürlüğün Ölçümü

Ekonomik özgürlüğün, operasyonel bir hale getirilmesi ve ölçülmesi de tanımı gibi karmaşık bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim ekonomik özgürlüğün ölçümüne yönelik olarak Heritage Vakfı ve Wall Street Dergisi tarafından 1995 yılında oluşturulan Ekonomik Özgürlük Endeksi ve Kanadalı düşünce kuruluşu Fraser Enstitüsü tarafından yayınlanan Dünyanın Ekonomik Özgürlüğü (EFW) Endeksi gibi çeşitli endekslerin metodolojileri ve göstergeleri farklılık gösterebilmekte, bu da sıralamalarda ve yorumlamalarda çeşitliliğe yol açmaktadır (Benli ve Çağlar, 2024).

Ekonomik özgürlüğü ölçmek için sıkça kullanılan ve Fraser Enstitüsü tarafından geliştirilen EFW, i) Devletin Ekonomik Büyüklüğü; ii) Hukuki Sistem ve Mülkiyet Haklarının Güvenliği; iii) Sağlam Para; iv) Uluslararası Ticaret Serbestisi; ve v)

Regülasyonlar (kredi, işgücü ve işletmelere yönelik) olmak üzere beş ana alana ilişkin ekonomik özgürlük derecesini ölçmektedir. Kapsamlı verilerin iki yıllık gecikmeyle elde edilebilmesi dolayısıyla endeksin kendisi de iki yıllık bir gecikmeye sahiptir. Bu beş ana alan içerisinde, çeşitli alt bileşenlerden oluşan 26 bileşen bulunmakta ve endeks toplamda 44 farklı değişkenden oluşmaktadır (Gwartney ve Lawson, 2003; Fraser Institute, 2024; Benli ve Çağlar, 2024). Tüm değişkenler, Uluslararası Ülke Risk Rehberi (International Country Risk Guide - ICRG), Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu (the Global Competitiveness Report - GCR) ve Dünya Bankası'nın İş Yapma Kolaylığı Projesi (Doing Business Project - DBP) gibi üçüncül kaynaklardan sağlanmakta ve böylece yazarların öznel yargıları endeksi etkilememektedir. Bu, aynı zamanda, şeffaflık yaratmakta ve araştırmacıların endeksi tekrar tekrar hesaplamasına olanak sağlamaktadır. Geçmiş yıllara ait endeks, temel verilerdeki revizyonları dikkate almak üzere her yeni baskıda güncellenmektedir (Fraser Institute, 2024).

Her bileşene ve alt bileşene sıfırdan ona kadar bir ölçekte sayısal bir puan verilir ve bu puanlar birleştirilerek her ülke için genel EFW Endeksi puanı hesaplanır. Puan ne kadar yüksekse, ekonomik özgürlük düzeyi de o kadar yüksektir. Beş alanın her birine dahil edilen bileşenlerin kısa bir açıklaması aşağıdaki Tablo 1'de verilmiştir (Gwartney vd., 2022).

Her bir bileşen ve alt bileşene, temel verilerin dağılımını yansıtan 0 ila 10 arasında bir ölçekte sayısal bir puan verilir. Bileşenin alt bileşenlerinin olması durumunda, bileşen derecelendirmesini elde etmek için alt bileşen derecelendirmelerinin ortalaması alınır. Her bir alan içindeki bileşen derecelendirmelerinin ortalaması alınarak beş alanın her biri için derecelendirmeler elde edilir. Buna karşılık, beş alan derecelendirmesinin ortalaması alınarak her bir ülke için bir puan elde edilir. Puan ne kadar yüksekse, ekonomik özgürlük düzeyi de o kadar yüksektir (Gwartney vd., 2022; Benli ve Çağlar, 2024; Fraser Institute, 2024).

Nesnel ekonomik göstergelere yönelik feminist eleştiriler kapsamında EFW endeksi, 2016 yılından bu yana yapılan hesaplamalarda ekonomik kurumlara ilişkin ölçümlerine toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de (Gender Disparity Index - GDI) dahil etmiştir. GDI, dünya genelinde kadınların erkeklerle aynı yasal haklara sahip olma derecesini ölçmekte ve ekonomik haklara erişimdeki farklılıkları hesaba katmak üzere EFW endeks puanlarını ayarlamak için kullanılmaktadır. GDI, Dünya Bankası'nın 189 ülke için yasal ve düzenleyici koddaki cinsiyet eşitsizliğini izleyen Kadın, İş Dünyası ve Hukuk raporundan (Women, Business, and the Law report - WB&L) seçilen ölçümleri içermektedir. GDI, WB&L raporunda yer alanların yalnızca bir alt kümesini, özellikle de doğrudan ekonomik haklarla ilgili yasa ve yönetmelikleri içermektedir (Fike, 2020).

Bahsi geçen beş alanın her birine dahil edilen bileşenlere ilişkin bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur (Gwartney vd., 2022; Benli ve Çağlar, 2024).

Tablo 2. EFW Endeksinin Alanları ve Bileşenleri

<i>1. Devletin Ekonomik Büyüklüğü</i>
Hükümet harcamalarını (tüketim ve transferler) genel ekonominin (GSYİH) bir yüzdesi olarak ölçer. Ayrıca hükümet müdahalesinin kapsamını da dikkate alır.
A. Genel devlet tüketim harcamasının toplam tüketim harcaması içerisindeki payı B. Transferler ve Sübvansiyonların GSYİH içerisindeki payı C. Kamu işletmelerinin ve yatırımlarının GSYİH içerisindeki payı D. En yüksek marjinal vergi oranı i. En yüksek marjinal gelir vergisi oranı ii. En yüksek marjinal gelir ve bordro vergisi oranı E. Varlıkların devlet mülkiyeti
<i>2. Hukuki Sistem ve Mülkiyet Haklarının Güvenliği</i>
Bir ülkenin yasal çerçevesinin ve uygulamasının kalitesini değerlendirir. Mülkiyet haklarının korunmasını, yargının tarafsızlığını ve yolsuzluğun yaygınlığını dikkate alır.
A. Yargı bağımsızlığı B. Tarafsız mahkemeler C. Mülkiyet haklarının korunması D. Hukukun üstünlüğüne ve siyasete askeri müdahale E. Hukuk sisteminin bütünlüğü F. Sözleşmelerin yasal olarak uygulanması G. Gayrimenkul satışına ilişkin düzenleyici maliyetler H. Polisin güvenilirliği İ. Suçun iş dünyasına maliyeti J. Cinsiyet eşitsizliği düzeltmesi
<i>3. Sağlam Paraya Erişim</i>
Bir ülkenin parasal sisteminin istikrarına ve güvenilirliğine odaklanır. Enflasyon oranlarını, fiyat kontrollerini ve farklı para birimlerine sahip olma/kullanma özgürlüğünü değerlendirir.
A. Parasal büyüme B. Enflasyonun standart sapması C. Enflasyon: en son yıl D. Yabancı para cinsinden banka hesaplarına sahip olma özgürlüğü
<i>4. Uluslararası Ticaret Serbestisi</i>
Bir ülkenin uluslararası ticarete ne ölçüde izin verdiğini ve gümrük tarifeleri, kotalar, gümrük düzenlemeleri ve ithalat/ihracat kısıtlamaları gibi engelleri ne ölçüde uyguladığını ölçer.
A. Gümrük tarifeleri i. Ticaret vergilerinden elde edilen gelirin ticaret sektörü içerisindeki payı ii. Ortalama gümrük tarifesi oranı iii. Gümrük tarife oranlarının standart sapması

- B. Düzenleyici ticaret engelleri
 - i. Tarife dışı ticaret engelleri
 - ii. İthalat ve ihracat uyum maliyetleri
- C. Karaborsa döviz kurları
- D. Sermaye ve insan hareketlerinin kontrolü
 - i. Yabancı mülkiyet/yatırım kısıtlamaları
 - ii. Sermaye kontrolleri
 - iii. Yabancıların ziyaret özgürlüğü

5. Kredi, İşgücü ve İşletmelere Yönelik Regülasyonlar

İşgücü piyasaları, işletmeler ve lisanslama gerekliliklerindeki hükümet düzenlemelerinin kapsamını değerlendirir. Ayrıca, iş kurma/kapatma esnekliği kolaylığını da dikkate alır.

- A. Kredi piyasası düzenlemeleri
 - i. Bankaların mülkiyeti
 - ii. Özel sektör kredileri
 - iii. Faiz oranı kontrolleri/negatif reel faiz oranları
- B. İşgücü piyasası düzenlemeleri
 - i. İşe alım düzenlemeleri ve asgari ücret
 - ii. İşe alım ve işten çıkarma düzenlemeleri
 - iii. Merkezi toplu iş sözleşmesi
 - iv. Çalışma saatleri düzenlemeleri
 - v. İşçi çıkarmanın zorunlu maliyeti
 - vi. Zorunlu Askerlik
- C. İşletmelere yönelik regülasyonlar
 - i. İdari gereklilikler
 - ii. Bürokrasi maliyetleri
 - iii. İş kurma
 - iv. Ekstra ödemeler/rüşvetler/iltimaslar
 - v. Lisanslama sınırlamaları
 - vi. Vergi uyum maliyetleri

Kaynak: Fraser Institute (<https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/uploaded/2022/economic-freedom-of-the-world-2022-appendix.pdf>)

3.2. Metodoloji

2000-2021 dönemi, örneklemimizde yer alan yeni sanayileşen ülkelerde (NICs) ekonomik dönüşüm ve finansal kalkınma açısından önemli bir dönemi kapsamaktadır. Bu grupta yer alan ülkeler, finansal serbestleşme, düzenleyici değişiklikler ve küresel rekabet gücünü artırmayı amaçlayan ekonomik reformlar açısından farklı süreçlerden geçmiştir. Tablo 3'te sonuçları verilen Pesaran ve Yamagata (2008) homojenlik testi, panel genelinde heterojenlik olduğunu ortaya koymakta ve örneğin kurumsal kalite, siyasi rejimler ve tarihsel kalkınma yolları vb. gibi ülkeye özgü faktörlerin hem ekonomik özgürlüğü hem de finansal kalkınmayı

şekillendirmede kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Çalışmanın amacı kapsamında kullanılan FE modeli, bu ülkeler arasında değişebilen ancak zaman içinde sabit kalan siyasi istikrar veya yasal çerçeveler gibi zamanla değişmeyen, ülkelere özgü özellikleri kontrol etme imkânı vermesi dolayısıyla böyle bir senaryo için uygun bir model olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3. Pesaran ve Yamagata (2008) Homojenlik Testi

<i>Test</i>	<i>Test İstatistiği</i>
$\tilde{\Delta}$	7.345***
$\tilde{\Delta}_{adj}$	8.691***

Not: *** $p < 0.01$.

Gözlemlenen heterojenlik göz önüne alındığında, FE modeli finansal gelişme, kamu harcamaları, enflasyon ve kişi başına düşen GSYİH'nin ekonomik özgürlük üzerindeki ülke içi etkilerini izole etmemizi sağlamaktadır. Örneğin, Brezilya'daki finansal gelişme, farklı yasal sistemler, düzenleyici çerçeveler veya siyasi yapılar nedeniyle Çin'dekinden temelde farklı şekillerde ekonomik özgürlükle etkileşime girebilir. FE modeli, ülke içi varyasyona odaklanarak, bu spesifik ülke özelliklerinin kontrol edilmesini sağlar ve her yeni sanayileşen ülkede finansal gelişmenin ekonomik özgürlük üzerindeki etkisine dair daha güvenilir tahminler sunar.

Ayrıca, Tablo 4'te sonuçları verilen Breusch-Pagan (1980) yatay kesit bağımlılığı testleri kesitler arasında yatay kesit bağımlılığı olmadığını; başka bir deyişle bir ülkedeki şokların sistematik olarak örneklemdaki diğer ülkelere yayılmadığını ortaya koymaktadır. Yatay kesit bağımlılığının olmaması, FE modelinin diğer ülkelerden kaynaklanan dış şoklardan etkilenmeksizin her bir NIC içindeki iç dinamikleri yakalamadaki uygunluğunu doğrular niteliktedir.

Tablo 4. Breusch-Pagan (1980) Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

<i>Test</i>	<i>Test İstatistiği (p-değeri)</i>
LM	45.11 (0.142)
LM_{adj}	1.106 (0.269)
LM_{CD}	1.087 (0.277)

Not: Olasılık değerleri parantez içerisinde verilmiştir.

Ayrıca, Tablo 5'te sunulan (Im, Pesaran ve Shin) IPS (Im vd., 2003) birim kök testi sonuçlarına göre GDP_{pc} , düzeyde veya birinci dereceden durağan değildir. Dolayısıyla eş

bütünleşme testlerini uygulamak mümkün değildir. Ancak FE ve RE modelleri ülkeler arası heterojenliği kontrol edebilir ve $I(2)$ değişkenin etkilerinin incelenmesine imkân sağlar.

Tablo 5. Birim Kök Testi

<i>Im, Pesaran and Shin (IPS)</i>				
<i>Değişkenler</i>	<i>I(0)</i>		<i>I(1)</i>	
	İstatistik	p-değeri	İstatistik	p-değeri
EFI	-0.609	0.271	-6.471	0.000
FDI	0.876	0.809	-7.537	0.000
GDP _{pc}	3.396	0.999	0.622	0.733
INF	-4.482	0.000	-6.339	0.000
GOV	-0.292	0.385	-6.32	0.000

Havuzlanmış OLS (POLS) veya Dinamik Panel Modelleri gibi diğer tekniklerle karşılaştırıldığında, FE ve RE modelleri veri setimizin belirli özelliklerine daha uygundur. POLS, Pesaran ve Yamagata (2008) homojenlik testi ile belirlenen ülkeye özgü faktörleri göz ardı ederek dokuz ülkenin tamamında homojenlik varsayacak ve muhtemelen yanlış tahminlere yol açacaktır. Yeni sanayileşen ülkelerdeki finansal gelişmenin dinamik yapısı, tipik olarak güçlü dinamik ilişkilere sahip paneller için kullanılan ve güvenilir tahmin için daha büyük kesitler gerektiren Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi'nin (GMM) uygulanabilirliğini de sınırlamaktadır. Ayrıca, GMM, bu çalışmadaki küçük örneklem büyüklüğü için uygun olmamakla birlikte enstrüman çoğalmasından da muzdarip olabilir. Nitekim GMM tahmincisi küçük T büyük N panelleri için uygun olup araçların sayısı artan T ile artma eğilimindedir. Başka bir ifadeyle, analizde uzun zaman serisi (T) ve az sayıda birim (N) kullanılması durumunda modelin aşırı tanımlanması sonucu ortaya çıkabilmektedir (Yaşar, 2021).

Özetle, FE ve RE modelleri, 2000-2021 dönüşüm döneminde yeni sanayileşen ülkelerin heterojenliğinin yarattığı metodolojik zorlukları ele almamızı sağlamaktadır. Bu modeller, gözlemlenemeyen heterojenliği kontrol ederek hem ülke içi hem de ülkeler arası varyasyondan yararlanmakta ve yatay kesit bağımlılığının yokluğunu hesaba katarak tahminler türetmemize imkân vermektedir. Pesaran ve Yamagata (2008) homojenlik testi, Pesaran CD testi ve IPS birim kök testi ile desteklenen seçili yöntemler, finansal kalkınma, kamu harcamaları, enflasyon ve kişi başına düşen GSYİH'nin, bu farklı ülkeler grubunda ekonomik özgürlüğü nasıl etkilediğine dair kapsamlı bir analiz sunmaktadır. İncelenen dönem, finansal ve ekonomik yapılarıdaki kritik geçişleri yakalamakta ve modellerimizden elde edilen sonuçlar, hem tek tek ülkelerde hem de bir bütün olarak NIC'ler genelindeki dinamiklere ışık tutmaktadır.

4. Ampirik Bulgular

Ampirik analizden elde edilen bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir. İlgili ampirik bulgular, 2000-2021 döneminde yeni sanayileşen ülkeler özelinde finansal gelişme, ekonomik özgürlük ve seçili makroekonomik değişkenler (devlet harcamaları, enflasyon ve kişi başına GSYİH) arasındaki ilişkiye dair önemli bilgiler sunmaktadır. Sonuçlar, finansal kalkınma ve ekonomik özgürlük arasındaki etkileşimin karmaşıklığını vurgulamakta ve ekonomik ve finansal geçiş aşamasında olan ülkeler için önemli politika çıkarımları sağlamaktadır.

Tablo 6. Regresyon Sonuçları

<i>Değişkenler (Bağ. Değ.: lnEF)</i>	<i>Model (1)</i>	<i>Model (2)</i>	<i>Model (3)</i>	<i>Model (4)</i>	<i>Model (5)</i>	<i>Model (6)</i>	<i>Model (7)</i>	<i>Model (8)</i>
lnFD	0.219*** (0.062)	0.150** (0.063)	0.199*** (0.045)	0.296*** (0.076)	0.136** (0.050)	0.228** (0.076)	0.261*** (0.063)	0.197*** (0.060)
lnGDP _{pc}		0.057 (0.032)			0.053 (0.030)	0.053* (0.028)		0.051* (0.027)
INF			-0.002*** (0.001)		-0.002** (0.001)		-0.002** (0.001)	-0.002** (0.001)
GOV				-0.145* (0.074)		-0.139** (0.060)	-0.107 (0.071)	-0.103 (0.057)
SABİT	2.066*** (0.048)	1.525*** (0.304)	2.065*** (0.036)	2.596*** (0.282)	1.558*** (0.286)	2.065*** (0.292)	2.457*** (0.261)	1.951*** (0.239)
Gözlem Sayısı	189	189	189	189	189	189	189	189
Hausman Testi	17.43***	15.51***	14.75***	17.56***	12.56***	14.44***	14.26***	11.26**
Seçilen Model	Sabit Etki	Sabit Etki	Sabit Etki	Sabit Etki	Sabit Etki	Sabit Etki	Sabit Etki	Sabit Etki

*Not: Standart hatalar parantez içerisinde verilmiştir. *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$*

Enflasyon için elde edilen istatistiki olarak anlamlı negatif katsayı, bu değişkenin ekonomik özgürlük ile tutarlı bir negatif ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu durum, fiyat istikrarının ekonomik özgürlük üzerindeki rolünü desteklemekte ve makroekonomik istikrarın önemini vurgulamaktadır. Buna karşın, kamu harcamaları değişkeni tüm model

versiyonlarında anlamlılığını korumamıştır. Bu nedenle, kamu harcamalarının ekonomik özgürlük üzerindeki etkisi konusunda yapılan yorumların bağlamsal ve ihtiyatlı biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yeni sanayileşmiş ülkelerde hükümetler ekonomik kalkınmayı yönlendirmede önemli roller oynayabilmektedir. Bu bağlamda kamu harcamaları genellikle kısa vadeli sosyal ve ekonomik hedefleri destekleyen araçlar içerirken, aynı zamanda piyasa mekanizmaları üzerinde sınırlayıcı etkiler de yaratabilmektedir. Ancak ampirik bulgular, kamu harcamaları ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkinin tüm modellerde tutarlı olmadığını ortaya koymuştur. Bu nedenle, piyasa özerkliği ile kamu müdahalesi arasındaki denge üzerine yapılacak değerlendirmeler, yalnızca belirli modellerde elde edilen korelasyonlara dayandığından sınırlı düzeyde politika çıkarımına zemin oluşturabilir.

Enflasyon için elde edilen istatistiksel olarak anlamlı negatif katsayı, ekonomik özgürlüğün korunmasında fiyat istikrarının önemini vurgulamaktadır. Yüksek enflasyon paranın değerini aşındırarak ekonomik karar alma sürecinde belirsizlik yaratır ve fiyat kontrolleri veya parasal sıkılaştırma gibi hükümet müdahalelerine yol açabilir ki bu faktörlerin tamamı ekonomik özgürlüğü azaltır. Enflasyonist baskıların genellikle yapısal verimsizlikleri veya değişken ekonomik koşulları yansıttığı NIC'ler için bu bulgu özellikle önemlidir. Fiyatlardaki dalgalanma, gelecekteki maliyet ve getirilerin tahmin edilmesini zorlaştırması sebebiyle enflasyon, bireylerin ve işletmelerin uzun vadeli planlama ve yatırım yapma özgürlüğünü baltalayabilir. Yüksek enflasyon oranları, ekonomik özgürlüğü azaltıcı etkiler doğurabilir; zira enflasyon, ekonomik belirsizliği artırmakta ve müdahaleci politika araçlarının kullanımını tetikleyebilmektedir. Bu tür yapılar, yeni sanayileşmiş ülkelerin büyük bir bölümünde dönemsel olarak gözlemlenmiştir. Kalıcı enflasyon genellikle sermaye kontrolleri, faiz oranı artışları veya mali sıkılaştırma gibi piyasa işlevlerini bozan kısa vadeli politika tepkilerine yol açar ve bu da ekonomik özgürlüğü daha da azaltabilir. Bu bulgular, düşük ve istikrarlı enflasyonun sürdürülmesinin sadece makroekonomik istikrar için değil, aynı zamanda yenilikçilik, girişimcilik ve sürdürülebilir büyüme için gerekli ekonomik özgürlüklerin korunması için de önemli olduğunu göstermektedir.

Kişi başına düşen GSYİH ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkinin bazı modellerde pozitif yönlü olması, ekonomik refah ile kurumsal serbestlik arasında bir bağ bulunduğunu ima etmektedir. Ancak, bu ilişkinin tüm modellerde güçlü biçimde ortaya çıkmaması, gelir düzeyinin ekonomik özgürlük üzerindeki etkisinin ülkeye özgü kurumsal yapı ve politika ortamlarına bağlı olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, kişi başına gelir düzeyinin

yükselmesi ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkinin genellenmesi yerine, ülke bağlamına özgü dikkatli analizler yapılması önerilmektedir.

Finansal gelişmişlik ile ekonomik özgürlük arasındaki anlamlı pozitif ilişki, iyi işleyen ve kapsayıcı bir finansal sistemin ekonomik özgürlüğü teşvik etmede oynadığı merkezi rolü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, finansal kalkınma yalnızca finansal derinliğin (örneğin kredi hacminin veya finansal varlıkların GSYİH'ye oranının) artmasını değil; aynı zamanda finansal hizmetlerin çeşitlenmesini, erişilebilirliğini ve etkinliğini de kapsamaktadır. Bu gelişmeler, bireylerin ve işletmelerin ekonomiye daha özgürce katılabilmelerine olanak sağlamakta; daha iyi sermaye tahsisi, girişimciliğin desteklenmesi ve ticaretin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik özgürlüğün yapısal bileşenlerini güçlendirmektedir. Yeni sanayileşen ülkeler için finansal gelişme, daha dinamik, piyasa odaklı ekonomilere geçişi desteklemek açısından kritik önem taşımaktadır. Türkiye ve Meksika gibi ülkelerde finansal reformlar ve serbestleşme, ekonomik büyümenin ve ekonomik özgürlüğün artmasının temel itici güçleri olmuştur. Krediyeye erişimi kolaylaştırarak, finansal işlemlerin maliyetini düşürerek ve finans sektöründe rekabeti teşvik ederek, finansal kalkınma ekonomik gücün yoğunlaşmasını azaltmaya yardımcı olabilir ve daha fazla birey ve işletmeye rekabetçi bir pazarda başarılı olmak için ihtiyaç duydukları araçları sağlayabilir.

Ancak, finansal gelişmenin ekonomik özgürlük üzerindeki etkisi ülkeden ülkeye değişebilecek kurumsal ve düzenleyici koşullara bağlıdır. Bazı durumlarda finansal gelişme, ekonomik özgürlüğü destekleyen etkilerle birlikte gerçekleşirken; bazı bağlamlarda devletin finansal sektör üzerindeki müdahaleleri ve düzenleyici yapılar, bu ilişkinin yönünü ve gücünü sınırlayabilmektedir. Bu durum, finansal gelişmenin ekonomik özgürlüğün önemli bir belirleyicisi olmasına rağmen, etkilerinin ortaya çıktığı bağlamsal koşullar tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Bu nedenle, söz konusu ilişkinin genelleştirilmesinde dikkatli olunmalı ve analizler, kurumsal ve yapısal çerçevelerle birlikte değerlendirilmelidir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Mevcut çalışma, 2000-2021 dönemi için dokuz yeni sanayileşmiş ülkede (Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika, Malezya, Filipinler, Güney Afrika, Tayland ve Türkiye) devlet harcamaları, enflasyon ve kişi başına düşen GSYİH temel kontrol değişkenleri dikkate alarak, finansal kalkınmanın ekonomik özgürlük üzerindeki etkisini incelemektedir.

Analizlerden elde edilen ampirik bulgular, yeni sanayileşmiş ülkelerde finansal gelişme, makroekonomik değişkenler ve ekonomik özgürlük arasındaki karmaşık etkileşimin önemini ortaya koymaktadır. Enflasyon değişkeni ekonomik özgürlük üzerinde tutarlı ve negatif bir

etkiye sahipken, kamu harcamaları ve kişi başına düşen GSYİH değişkenleri için elde edilen etkiler tüm modellerde istikrarlı biçimde gözlenmemiştir. Bu nedenle bu iki değişkenin ekonomik özgürlük üzerindeki etkilerine dair çıkarımlar sınırlı ve bağlamsal biçimde değerlendirilmelidir. Buna karşın, finansal gelişmenin ekonomik özgürlüğü destekleyici yönde etkiler sunduğu bulgusu daha tutarlıdır ve bu durum, finansal piyasaların şeffaflık, erişim ve verimlilik açısından geliştirilmesinin önemine işaret etmektedir.

Çalışma, nedensellikten çok korelasyona dayalı ilişkiler sunduğu için politika yapıcılara yönelik önerilerde ihtiyatlı olunmalıdır. Örneğin, kamu harcamalarının özel sektör üzerinde baskı yaratabileceği yönündeki bulgular yalnızca bazı model yapılarına özgü olup genellenemez. Aynı şekilde, enflasyonun ekonomik özgürlükle negatif ilişkili olması, fiyat istikrarı arayışını önemli kılmaktadır, fakat bu bulgular da içsellik riski nedeniyle doğrudan nedensel çıkarım yapılmasına olanak vermez. Finansal kalkınma ile ekonomik özgürlük arasındaki pozitif ilişki daha tutarlı bulgular sunsa da, bu ilişkinin kurumsal ve düzenleyici çerçevelere göre değişkenlik gösterebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bağlamda, çalışmada sunulan ampirik ilişkiler, politika yapıcılar için yol gösterici olabilir; ancak bu bulguların yalnızca eşanlı korelasyonlar sunduğu ve nedensel etkileri doğrudan ispatlamadığı unutulmamalıdır.

Bununla birlikte, çalışmanın bazı metodolojik sınırlamaları da bulunmaktadır. Panel veri yapısında yer alan ülke sayısının görece az olması ($N = 9$), dinamik panel tahmin yöntemlerinin (örneğin sistem GMM) uygulanabilirliğini kısıtlamaktadır. Ayrıca bağımlı değişken olan ekonomik özgürlük düzeyinin geçmiş değerlerinden etkilenmesi beklenen bir yapıya sahip olması, modelin teorik olarak dinamik kurulmasını gerektirse de, sabit etkiler modeline gecikmeli bağımlı değişkenin eklenmesi durumunda ortaya çıkan Nickell yanlılığı, bu yaklaşımı istatistiksel olarak sorunlu hale getirmektedir. Bu nedenle çalışmada dinamik modelleme tercih edilmemiştir; ancak bu durum potansiyel bir sınırlılık olarak ele alınmalıdır.

İlerleyen dönemlerde, daha fazla ülke verisiyle genişletilmiş bir panel örneklemini kullanılarak dinamik yapıyı doğrudan test edebilecek modellerin (örneğin sistem GMM) uygulanması mümkün olabilir. Bu sayede, ekonomik özgürlüğün zamansal sürekliliği ve finansal gelişmenin bu süreklilik üzerindeki etkisi daha ayrıntılı olarak analiz edilebilir.

KAYNAKÇA

- Abate, C. A. (2022). The relationship between aid and economic growth of developing countries: Does institutional quality and economic freedom matter?. *Cogent Economics & Finance*, 10(1), 2062092. <https://doi.org/10.1080/23322039.2022.2062092>
- Adediyi, A. R., & Omo-Ikrodah, B. O. (2023). Fiscal and Monetary Policy Adjustment and Economic Freedom for Poverty Alleviation in Nigeria. *Iranian Economic Review*, 27(1), 209-227. <https://doi.org/10.22059/ier.2023.92466>
- Altın, A., & Sungur, O. (2019). Ekonomik büyüme sürecinde ekonomik özgürlüklerin rolü: Yükselen piyasa ekonomilerinden ampirik kanıtlar. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 181-202.
- Andersen, T. B., & Tarp, F. (2003). Financial liberalization, financial development and economic growth in LDCs. *Journal of International Development: The Journal of the Development Studies Association*, 15(2), 189-209. <https://doi.org/10.1002/jid.971>
- Baier, S. L., Clance, M., & Dwyer, G. P. (2012). Banking crises and economic freedom. *Forthcoming in Economic Freedom of the World: 2012 Annual Report*, edited by James Gwartney, Robert Lawson and Joshua Hall.
- Baltagi, B. H., Feng, Q., & Kao, C. (2012). A Lagrange Multiplier test for cross-sectional dependence in a fixed effects panel data model. *Journal of Econometrics*, 170(1), 164-177. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2012.04.004>
- Benli, M., & Çağlar, A. (2025). A fuzzy approach to economic freedom performance. *International Studies of Economics*, 20(1), 43-68. <https://doi.org/10.1002/ise3.92>
- Bergh, A., & Bjørnskov, C. (2021). Does economic freedom boost growth for everyone?. *Kyklos*, 74(2), 170-186. <https://doi.org/10.1111/kykl.12262>
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253. <https://doi.org/10.2307/2297111>
- Carlos Díaz-Casero, J., Ángel Manuel Díaz-Aurió, D., Cruz Sánchez-Escobedo, M., Coduras, A., & Hernández-Mogollón, R. (2012). Economic freedom and entrepreneurial activity. *Management Decision*, 50(9), 1686-1711. <https://doi.org/10.1108/00251741211266750>
- Carlsson, F., & Lundström, S. (2002). Economic freedom and growth: Decomposing the effects. *Public Choice*, 112(3), 335-344. <https://doi.org/10.1023/A:1019968525415>
- Claessens, S. (2006). Access to financial services: A review of the issues and public policy objectives. *The World Bank Research Observer*, 21(2), 207-240.
- Cuevas, A., Spilimbergo, A., & Srinivasan, K. (2019). Brazil: Economic Policies and Institutions in the Twenty-first Century. *Journal of Development Perspectives*, 3(1-2), 96-110. <https://doi.org/10.5325/jdevepers.3.1-2.0096>
- De Gregorio, J., & Guidotti, P. E. (1995). Financial development and economic growth. *World Development*, 23(3), 433-448. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(94\)00132-I](https://doi.org/10.1016/0305-750X(94)00132-I)
- De Haan, J., & Sturm, J. E. (2000). On the relationship between economic freedom and economic growth. *European Journal of Political Economy*, 16(2), 215-241. [https://doi.org/10.1016/S0176-2680\(99\)00065-8](https://doi.org/10.1016/S0176-2680(99)00065-8)
- Demirgüç-Kunt, A. (2006). Finance and economic development: Policy choices for developing countries. *World Bank Policy Research Working Paper No. 3955*.
- Demirgüç-Kunt, A., Beck, T. H. L., & Honohan, P. (2008). *Finance for all?: Policies and pitfalls in expanding access*. World bank.
- Depken II, C. A., & Sonora, R. J. (2005). Asymmetric effects of economic freedom on international trade flows. *International Journal of Business and Economics* 4(2), 141-155.
- Dia, I., & Ondo, H. A. (2023). Does economic freedom improve FDI inflows in Sub-Saharan Africa?. *Journal of Economic Integration*, 38(3), 383-410. <https://doi.org/10.11130/jei.2023.38.3.383>
- Doran, C., & Stratmann, T. (2020). The relationship between economic freedom and poverty rates: Cross-country evidence. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 176(4), 686-707. <https://doi.org/10.1628/jite-2020-0042>
- Elverdi, S. (2024). Uluslararası ticarete ekonomik özgürlüğün rolü: Bir yapısal eşitlik modellemesi. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(2), 230-242. <https://doi.org/10.30855/gjeb.2024.10.2.003>
- Enowbi-Batuo, M., & Kupukile, M. (2010). How can economic and political liberalisation improve financial development in African countries?. *Journal of Financial Economic Policy*, 2(1), 35-59. <https://doi.org/10.1108/17576381011055334>
- Erkan, M. K. (2015). Economic freedom and innovation. *International Journal of Science and Research*, 4(7), 1806-1809.

- Estrada, G. B., Park, D., & Ramayandi, A. (2010). Financial development and economic growth in developing Asia. *Asian Development Bank Economics Working Paper No. 233*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1751833>
- Fang, X., & Jiang, Y. (2014). The promoting effect of financial development on economic growth: Evidence from China. *Emerging Markets Finance and Trade*, 50(sup1), 34-50. <https://doi.org/10.2753/REE1540-496X5001S103>
- Fike, R. (2020). *Women's Economic Rights—What's Changed and Why Does It Matter?*. Vancouver: Fraser Institute.
- Goldsmith, R. W. (1969). *Financial structure and development*. New Haven, CT: Yale University Press. <https://doi.org/10.2307/2230134>
- Gündüz, Ç. (2023). Daha Fazla Ekonomik Özgürlük, Daha Yüksek Performans? Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 572-597. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1277068>
- Gwartney, J., Lawson, R., Hall, J., Murphy, R., Djankov, S., & McMahon, F. (2022). *Annual report of economic freedom of world*. Vancouver: Fraser Institute.
- Gwartney, J., & Connors, J. S. (2010). Economic freedom and global poverty. In *Accepting the invisible hand: market-based approaches to social-economic problems* (pp. 43-68). New York: Palgrave Macmillan US.
- Gwartney, J. D., Lawson, R. A., & Holcombe, R. G. (1999). Economic freedom and the environment for economic growth. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)/Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, 643-663.
- Gwartney, J., & Lawson, R. (2003). The concept and measurement of economic freedom. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 405-430. [https://doi.org/10.1016/S0176-2680\(03\)00007-7](https://doi.org/10.1016/S0176-2680(03)00007-7)
- Gwartney, J., Lawson, R., Hall, J. C. & Murphy, R. (2022). *Economic freedom of the world*. Annual Report, Fraser Institute.
- Haber, S., & Perotti, E. (2008). *The political economy of financial systems*. Tinbergen Institute Discussion Paper No. 08-045/2.
- Hafer, R. W. (2013). Economic freedom and financial development: International evidence. *Cato J.*, 33(1), 111.
- Hall, J. C., & Lawson, R. A. (2014). Economic freedom of the world: An accounting of the literature. *Contemporary Economic Policy*, 32(1), 1-19. <https://doi.org/10.1111/coep.12010>
- Hasan, R., Quibria, M. G., & Kim, Y. (2003). Poverty and Economic Freedom: Evidence from Cross-Country Data. *East-West Center Working Papers No. 60*.
- Heritage (2022). 2022 *Index of Economic Freedom*. https://static.heritage.org/index/pdf/2024/2024_indexofeconomicfreedom_preface.pdf sayfasından erişilmiştir. Erişim Tarihi: 12.10.2024.
- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(03\)00092-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(03)00092-7)
- Jalil, A., Wahid, A. N., & Shahbaz, M. (2010). Financial development and growth: A positive, monotonic relationship? Empirical evidences from South Africa. *MPRA Paper 27668*, University Library of Munich, Germany.
- Justesen, M. K. (2008). The effect of economic freedom on growth revisited: New evidence on causality from a panel of countries 1970–1999. *European Journal of Political Economy*, 24(3), 642-660. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2008.06.003>
- Kacprzyk, A. (2016). Economic freedom–growth nexus in European Union countries. *Applied Economics Letters*, 23(7), 494-497. <https://doi.org/10.1080/13504851.2015.1083076>
- Kamacı, A. (2019). Ekonomik özgürlüklerin dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlara etkisi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(2), 1097-1116. <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v7i2.1108>
- Kapuria-Foreman, V. (2007). Economic freedom and foreign direct investment in developing countries. *The Journal of Developing Areas*, 41(1), 143-154. <https://doi.org/10.1353/jda.2008.0024>
- Kimura, F., & Lee, H. H. (2006). The gravity equation in international trade in services. *Review of World Economics*, 142, 92-121. <https://doi.org/10.1007/s10290-006-0058-8>
- Kimura, F., & Lee, H. H. (2008). How does economic freedom affect international trade in services?. *Journal of Korea Trade*, 12(3), 1-28.
- King, R. G., & Levine, R. (1993). Finance and growth: Schumpeter might be right. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 717-737. <https://doi.org/10.2307/2118406>
- Lehmann, E. E., & Seitz, N. (2017). Freedom and innovation: a country and state level analysis. *The Journal of Technology Transfer*, 42(5), 1009-1029. <https://doi.org/10.1007/s10961-016-9478-3>
- Levine, R. (1997). Financial development and economic growth: Views and agenda. *Journal of Economic Literature*, 35(2), 688-726.

- Levine, R. (2005). Finance and growth: Theory and evidence. In P. Aghion & S. Durlauf (Eds.). *Handbook of Economic Growth*, pp. 865-934, Elsevier.
- Levine, R. (2012). Finance, regulation and inclusive growth. In L. de Mello and M. A. Dutz (Eds.). *Promoting inclusive growth: Challenges and policies* (Chap. 2). OECD Publishing.
- Levine, R., Loayza, N., & Beck, T. (2000). Financial intermediation and growth: Causality and causes. *Journal of Monetary Economics*, 46(1), 31-77. [https://doi.org/10.1016/S0304-3932\(00\)00017-9](https://doi.org/10.1016/S0304-3932(00)00017-9)
- Liang, Q., & Jian-Zhou, T. (2006). Financial development and economic growth: Evidence from China. *China Economic Review*, 17(4), 395-411. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2005.09.003>
- Logvinenko, I. (2023). Why Did Financial Openness Reforms Succeed in Russia and Not in China?. *Russian Politics*, 8(1), 48-75. <https://doi.org/10.30965/24518921-00801003>
- Mandić, D., Borović, Z., & Jovičević, M. (2017). Economic freedom and entrepreneurial activity: evidence from EU 11 countries. *Economics-Innovative and Economics Research Journal*, 5(2), 11-17. <https://doi.org/10.1515/eoik-2017-0020>
- Mawardi, I., Al Mustofa, M. U., Widiastuti, T., & Ghazali, M. (2024). The influence of institutional quality, economic freedom, and technological development on Islamic financial development in OIC countries. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 10(2), 100279. <https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2024.100279>
- Muhammad, N., Islam, A. R. M., & Marashdeh, H. A. (2016). Financial development and economic growth: an empirical evidence from the GCC countries using static and dynamic panel data. *Journal of Economics and Finance*, 40, 773-791. <https://doi.org/10.1007/s12197-015-9331-9>
- Naanwaab, C., & Diarrassouba, M. (2013). The impact of economic freedom on bilateral trade: a cross-country analysis. *International Journal of Business and Economics Research*, 4(1), 668-672.
- Ndikumana, L. (2001). Financial markets and economic development in Africa. *PERI Working Papers No. 3*.
- Norton, S. W., & Gwartney, J. D. (2008). Economic freedom and world poverty. *Economic Freedom of the World, 2008 Annual Report*: 23-40.
- Oussama, Z., Ahmed, H., & Fatma, H. (2017). Financial development, economic freedom and economic growth: New evidence from Tunisia. *Economic Review: Journal of Economics and Business*, 15(2), 7-18.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *Cambridge Working Papers in Economics No. 0435*, Faculty of Economics, University of Cambridge.
- Pesaran, M. H., & Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50-93. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2007.05.010>
- Peev, E., & Mueller, D. C. (2012). Democracy, economic freedom and growth in transition economies. *Kyklos*, 65(3), 371-407. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.2012.00543.x>
- Quazi, R., & Rashid, S. (2004). Economic freedom and foreign direct investment in developing countries. *The International Journal of Business and Public Administration*, 2(1), 92-99. <https://doi.org/10.1353/jda.2008.0024>
- Rafindadi, A. A., & Yusof, Z. (2013). Is financial development a factor to the leading growth profile of the South African economy? Measuring and uncovering the hidden secret. *International Journal of Economics and Empirical Research (IJEER)*, 1(9), 99-112.
- Saccone, D., & Migheli, M. (2022). Free to escape? Economic freedoms, growth and poverty traps. *Review of Development Economics*, 26(3), 1518-1554. <https://doi.org/10.1111/rode.12868>
- Sanvicente, A., & Guglielmetti, V. (2021). Financial development and economic growth in Brazil. *Available at SSRN 3832920*.
- Saunoris, J. W., & Sajny, A. (2017). Entrepreneurship and economic freedom: cross-country evidence from formal and informal sectors. *Entrepreneurship & Regional Development*, 29(3-4), 292-316. <https://doi.org/10.1080/08985626.2016.1267806>
- Savaşan, F., & Dursun, İ. (2006). Ekonomik özgürlükler ve doğrudan yabancı yatırımlar: İstatistiksel Bir Analiz. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(12), 29-52.
- Sawyer, M. C. (2014). *Financial development, financialisation and economic growth*. FESSUD Project.
- Schumpeter, J. A. (1911). *The theory of economic development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sekunmade, J. O. (2021). Fdi, economic freedom and economic growth of Nigeria. *Open Journal of Management Science*, 2(2), 01-16. <https://doi.org/10.52417/ojms.v2i2.231>
- Shahabadi, A., & Samari, H. (2013). The effect of economic freedom on bank performance. *Iranian Journal of Economic Studies*, 2(1): 123-142. <https://doi.org/10.22099/ijes.2013.2035>
- Silvestre, H. C., Gomes, R. C., & Miorin Gomes, R. (2018). The institutional settings for the development of public services through state-owned enterprises in Brazil. *International Journal of Public Administration*, 41(1), 59-71. <https://doi.org/10.1080/01900692.2016.1247368>
- Sonora, R. J. (2008). On the impacts of economic freedom on international trade flows: asymmetries and freedom components. *EFZG Working Paper Series No. 05*: 1-31.

- Söderlund, B., & Tingvall, P. G. (2017). Capital freedom, financial development and provincial economic growth in China. *The World Economy*, 40(4), 764-787. <https://doi.org/10.1111/twec.12391>
- Stefani, P. (2007). Financial development and economic growth in Brazil: 1986-2006. *Economics Bulletin*, 3(69), 1-13.
- Sulasni, P., & Surbakti, S. B. B. (2022). Economic freedom, FDI, inflation and economic growth in East and Southeast Asian countries: A panel data analysis. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 3(11): 135–143. <https://doi.org/10.55248/gengpi.2022.3.11.2>
- Tag, M. N., & Degirmen, S. (2022). Economic freedom and foreign direct investment: Are they related?. *Economic Analysis and Policy*, 73, 737-752. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2021.12.020>
- Tran, D. V. (2019). A study on the impact of economic freedom on economic growth in ASEAN countries. *Business and Economic Horizons*, 15(3), 423-449. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.301155>
- Uddin, G. S., Sjö, B., & Shahbaz, M. (2013). The causal nexus between financial development and economic growth in Kenya. *Economic Modelling*, 35, 701-707. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2013.08.031>
- Vanberg, V. J. (2011). Consumer welfare, total welfare and economic freedom—on the normative foundations of competition policy. In *Competition policy and the economic approach*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9780857930330.00008>
- Wu, C. (2011). Economic freedom, economic growth, and China. *Chinese Economy*, 44(5), 104-119. <https://doi.org/10.2753/CES1097-1475440506>
- Xu, G., & Gui, B. (2013). The connection between financial repression and economic growth: The case of China. *Journal of Comparative Asian Development*, 12(3), 385-410. <https://doi.org/10.1080/15339114.2013.863567>
- Yang, Z., Vitenu-Sackey, P. A., Hao, L., & Tao, Y. (2023). Economic freedom, inclusive growth, and financial development: A heterogeneous panel analysis of developing countries. *Plos One*, 18(7), e0288346. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0288346>
- Yaşar, E. (2021). İhracat çeşitlendirmesinin belirleyicileri: Seçilmiş ülkeler için dinamik panel veri analizi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(4), 1039-1054. <https://doi.org/10.18506/anemon.895060>
- Zhu, H., & Zhu, S. X. (2017). Corporate innovation and economic freedom: Cross-country comparisons. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 63, 50-65. <https://doi.org/10.1016/j.qref.2016.04.003>